# DE VEXILLARIIS

## DISSERTATIO.

---

QUA

# AD EXAMEN VERNALE

PER

LYCEI ZWICCAVIENSIS CLASSES

INDE A DIE XXVII. MENS. APRIL.

PUBLICE INSTITUENDUM

SUMMA CUM OBSERVANTIA

INVITAT

M. FRIDER. GODOFR. GUILIELM. HERTEL,

[illegible] RECTOR ET BIBLIOTHECARIUS.

---

ZWICCAVIAE,

TYPIS HOEFERI

MDCCCXXIV.

---

Omnes VV. DD., qui vel de militia Romana scripserunt, ut Salmasius, Lipsius, aliique ex recentioribus; vel Tacitum aliosque aevi argentei scriptores, uti Gronovius et Ernestius ad Tacitum, Schelius ad Hyginum, Stewechius ad Vegetium, explicaverunt, ipsorum de *Vexillariis* sententias proposuere: nullus tamen, qui omnibus persuasisset ac rem acu, ut ita dicam, tetigisset, adhuc inventus est. Alius enim alius sententia rejecta vel plane novam, vel certe ex parte immutatam sibi proponendam duxit, ita ut, prouti vel hunc vel illum inspicias librum, vel haec vel illa de iis tradita reperias. Quae res quum in Tacito legendo et explicando me saepe turbasset, mecum constitui, ut locis, quoad fieri posset, omnibus inspectis interque se comparatis, litem illam tam diu motam necdum diremtam aut componerem, aut, sin id minus cessisset, saltem pro virili ad eam aliquando componendam conferrem. Multa enim sunt in antiquitate ob mancas, quae de vexillariis supersunt, notitias, tam obscura, ut ad liquidum perduci nullo modo possint; multa tam incerta et vaga, ut aliquatenus fortasse explicari, minime tamen extra dubitationem poni possint; multa denique nostris moribus tam parum consona, ut ea ipsa res saepe nobis sero natis fraudem fecerit multosque interpretes in errores induxerit turpissimos. Quibus in rebus saepe satius est fateri, nos caecutire, rem non posse dilucidari, incerta esse ea, quae sciamus, quam vanis conjecturis indulgendo falsa excogitare eaque comminisci, quae nunquam in rerum natura exstiterunt. Auctores enim veteres, quum de rebus, ipsorum aetate usitatis omninoque in vulgus notis exponunt, rebus ipsis breviter nominatis, pergunt ad ea, quae narrant, in iisque accurate

ornateque eloquendis operam et graviorem et laudabiliorem ponunt; atque ut auctor quisque gravissimus atque brevissimus est; ita maxime, quae non ad rem pertinent, vitat atque aspernatur. Sic hodie quoque, si qui scriptor, quum de rebus gravissimis exponeret, immisceret explicationem vestimentorum, armorum, aliarumque id genus minutiarum in vulgus notarum, ineptus, ne dicam, insulsus audiret; nec immerito. Perinde res se habet in veterum libris, perfectis illis omnique laude superioribus. Scripserunt aequalibus suis, non nobis; quae illi primo intutu intelligebant; eorum sensus nobis saepe multis e locis congestis comparatisque eliciendus. In commentationibus, quae ea re oriuntur, hoc videndum est, ne praeconceptae opinioni temere accedamus; ne, quae alii in rebus dubiis protulerunt, nisi iterum excussis, credamus; ut potius, ex ipsis antiquorum librorum limpidis fontibus haurientes omnesque undequaque locos congerentes, sobrie ac diligenter, quid fuerit, quid non, dispiciamus.

De vexillariis, ut ad hos veniamus, septem circumferuntur VV. DD. sententiae, quae vel propius a se absunt, vel longius inter se recedunt; quas, in quatuor, ut ita dicam, classes, ne lectoris judicio officiatur, digestas, ordine recensebo.

Lipsius, ut vir peritissimus sic meritissimus in iis, quae antiquitates Romanas spectant, reliquorumque eadem via insistentium coryphaeus, duas de vexillariis proposuit sententias; alteram ad Tac. Ann. I, 17. quam repetiit in libro de militia Rom. I, 8. et V, 19. hanc quidem: *vexillarios fuisse veteranos, qui stipendiis peractis, i. e. vicessimo militiae anno absoluto, sub vexillis haberentur, donec praemium et emerita acciperent;* alteram ad H. II, 100 eandem, quam, quos in secunda pono classe, viri amplexi sunt.

In ea colloco Pichenam in commentario ad Tacitum p. 15; Gronovium ad Tac. Agric. 18; Schelium ad Hyginum p. 35. (qui tamen ita loquitur, ut superiorem Lipsii de veteranis sententiam non omnino improbare videatur), et Francogallos Brotierium et le Beau. Qui viri vexillarios *non unam aliquam legionem* statuerunt; *sed de singulis legionibus idoneam et sufficientem manum, ut; licet multi numeri per castra et praesidia abessent, eadem tamen summa legionum constaret;* sive, ut Pichenae verbis utar: *vexillarii fuerunt pars legionariorum militum, qui a sua legione abessent; vexillarii autem appellati sunt, quia ab aquilis legionum se-*

*parati, sub vexillis propriis militarent.* Veteranos fuisse negat ad pernegat; quos le Beau non excludit, dicens *veteranos quoque et legionarios fuisse, ad certum usum delectos.* Brotierius *et veteranos et tirones et alios quoscunque militum, qui sub signis, sine aquilis, sed cum vexillis mitterentur,* intelligendos censet. Lipsius autem, loco supra laudato *sciendum est,* inquit, *dupplicia vexilla videri illo aevo fuisse; prius e veteranis; alterum ex electione, in necessitate aliqua aut bello: quum ipsae legiones et aquilae in castris aut provinciis relinquebantur, certa manu decerpta, qui sub vexillo mittebantur; hi tales, vexillarii et e tali legione, dicuntur.*

Tertiae classi adscribo unum Ernestium, qui in excursu ad Tacitum haec tria invenisse, argumentis stabiliisse, adeoque rem diremisse sibi videtur; primum fuisse *vexillarios peculiare genus militum sive peculiarem militiae gradum;* deinde *legionarios milites* fuisse; denique fuisse *tirones, eosdemque, qui olim Hastati fuerint.*

Quartam classem efficiunt Salmasius (in Graevii Thes. A. R. Tom. X, p. 1428.) et Francogallus Dureau de Lamalle. Ille *levis armaturae milites* intelligit, id ex uno Tac. loco male intellecto, eodem, qui, ut videbimus, Ernestio quoque fraudi fuit, colligens. Legitur II. H. 66. *Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus. Sparsae per Italiam hostilia loquebantur: praecipua quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant, quippe acie Bedriacensi, vexillariis tantum pulsis, vires legionis non adfuisse.* Hic autem nova insistit via, *primas singularum cohortium centurias, vexilli custodes,* dici putans *vexillarios; eorumque rationem in praeliis eandem paene fuisse, quam nostra aetate eorum, quos Francogalli appellent Grenadiers.*

Plurimos viros doctos sequi Gronovium patet, eorumque sententiam infra pluribus adstruemus; cum Ernestio nemo fecit; cur, sequentia docebunt. Minus etiam Salmasii sententia de levis armaturae militibus probata est, explosa illa et satis accurate jam diu ante nostra tempora refutata a Schelio in notis ad Hygin. p. 35. cujus haec vv. sunt: *non ajunt vexillarios vilem et levem manum, sed negant vires legionis esse; quamvis enim veterani, ex alia tamen legione et tam pauci numero erant, ut nihil ad totam legionem.* — Sic Ernestius quoque eum refutavit in excursu, quem dixi, ubi docte monstrat velitum usum in pugna longe alium fuisse, quam ut ea, quae in aliis Taciti locis munia vexillariorum dicantur, de iis apte intelligi possint.

Sententiam a Lamallo propositam, Oberlinus per se non improbabilem censet, ipse tamen ex hac causa rejicit, quod sic ex parte saltem in istis vexillis vires legionum fuerint, quibus tamen H. II, 66. (v. supra) diserte opponantur. Quo loco nihil probari jamjam innuimus eumque alia ratione intelligendum esse, deinde pluribus demonstrabitur. Melius sine dubio opposuisset II. H. 83. ubi *tredecim millia vexillariorum* commemorantur, quem numerum illis centuriis non effici me non monente liquet. Omninoque hac explicatione nil lucramur, quoniam, quae vexillariorum esse dicuntur, illa proposita apte explicari nequeunt.

Levioribus his absolutis transeamus ad graviora; examinemus Lipsii, quam priorem posui, sententiam, expositam ab eo ad Ann. I, 17., confirmatam ejusd. libri c. 38. Tota illa Taciti narratio de seditionibus Pannonicarum et Germanicarum legionum inde a c. 16. primi libri maxime huc facit eamque, quatenus ad rem nostram pertinet, succinctam hic subjecturus sum.

Nullis novis causis seditiones has motas tradit Tacitus: mutatus princeps et spes praemiorum ex bello civili unae, jam saepius illae a militibus arreptae, erant. Nam quum ob Augusti mortem intermissis solitis muniis laboribusque miles lascivire, laborem ac disciplinam aspernari coepisset, Percennius quidam, quum animos commilitonum ad seditionem satis compositos videt, hortatur eos, ut jugum excutiant: *satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, et plerique truncato ex vulneribus corpore tolerent; ne dimissis quidem finem esse militiae; sed apud vexilla retentos, alio vocabulo eosdem labores perferre.* Dicunt igitur primum *se alio sub nomine* i. e. ut Lipsius et Oberlinus recte exponunt, *vexillariorum nomine* eosdem labores perferre; deinde queruntur, quod supra viginti annos in exercitu retineantur; quod inde ab eo tempore i. e. quum dimissi praemia exspectent, ipsis sub vexillo stipendia facienda sint; denique, promissam immunitatem laborum non servari, moleste ferunt. Hae iis causae sunt, cur novas res moliantur. — Eodem capite, ut ista tam injusta, tam intolerabilia tandem cessent, suadet Percennius: *ut certis legibus militia ineatur, ut singulos denarios mereant, sextusdecimus stipendii annus finem adferat; ne amplius sub vexillis teneantur, sed iisdem in castris praemium pecunia solvatur.* Ultimis verbis innuitur, eos vanis promissis elusos eoque modo, dum praemia exspectarent, de-

cem ac plures etiam annos sub vexillis habitos esse. — Quod Percennius commilitonibus suasit, id in sqq. Clemens centurio Drusum, a Tiberio ad motus sedandos missus, poscit: *ne veterani sub vexillis habeantur.*

Quae legionibus Pannonicis causa seditionis fuerat, eadem eodem ferme tempore Germanicis quoque fuit. Quae ab illis, ea ab his quoque opprobrantur; quae illi, ea ipsi quoque flagitant, cicatrices, verberum notas ostentant: *atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae neque inopem requiem orabant.* Ut quodammodo sedarentur, placuit litteras nomine principis componi, quibus *missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari, qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis* scriptum erat. Eam immunitatem perquam antiquam esse docet Liv. 7, 7. *immunes quoque operum militarium erant* (cohortes Hernicorum), *ut in unum pugnae laborem reservati, plus quam pro virili parte adnitendum scirent.*

In loco superiori queruntur, *quod ne dimissis quidem missio detur;* in hoc quia post missionem diu retinentur, orant finem exercitae militiae; requiem non inopem i. e. ut terrae et urbes, quibus sedem fortunarum figant, ipsis assignentur; igitur missio datur; exauctoratio conceditur, ita tamen, ut sub vexillis adhuc maneant, donec vigesimo anno praemiis acceptis dimittantur; idque de parte eorum fieri sqq. ostendunt. — Hos igitur jam inde ab septimo decimo anno vexillarios fuisse manifestum est, uti in Pannonia inde a vigesimo erant.

Ex his locis Lipsius, quum libera rep. una tantum eaque honesta missio fuisset, sub imperatoribus dupplex missionis genus receptum esse colligit. „Exauctorationis, inquit, ea vis, ut e. g. legio „aliqua sacramento solveretur, signis aquilaque ademptis, non ta„men dimitteretur protinus, sed seorsim in exercitu ageret sub uno „aliquo vexillo. At plenae missionis effectus, ut statim praemiis „acceptis domum dimitterentur.“ Eum morem (exauctorandi atque exauctoratos adeoque dimissos sub vexillis habendi) bono fisci inventum esse, idem auctor est appositeque laudat duos Suetonii locos, alterum Tib. 48. *atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans;* alterum Calig. 44.

*in exercitu recensendo plerisque centurionibus, maturis jam et nonnullis ante paucissimos, quam consummaturi essent, dies, primos pilos ademit, caussatus senium cujusque et imbecillitatem.* Ea recte habere, quae de fisco dicit Lips., cujus bono iste mos inventus sit, monstrant etiam ea, quae supra a militibus postulata vidimus *ut in iisdem castris praemia solvantur;* fere enim promissis, quibus deinde non stabatur, pascebantur. Simul id manifestum est, diu ultra vigesimum annum retentos fuisse, ut recte illi in Germania et Pannonia queri potuerint, se tricena et quadragena stipendia meruisse.

Quae quum ita sint, videndum erit, num ex duobus illis Taciti locis supra allatis ea erui possint, quae Lipsius inesse contendit, *tempore Caesarum dupplex missionis genus receptum esse, exauctorationis et missionis; exauctoratos autem s. veteranos vexillarios fuisse.* Ac prius quod attinet vereor, ne nimium dicat, quum, quod illis legionibus, idque litteris supposititiis ad tempus concessum est, id tum temporis vulgarem rationem factam esse contendat. Eumque usum horum vocabulorum tantum abest, ut ullis vel aliorum scriptorum vel Taciti comprobatum videamus locis: ut potius vocc. *dimittendi* et *exauctorandi* plane eadem potestate videas adhibita e. g. apud Sueton. Aug. 24. *Decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimisit: item alias, immodeste missionem postulantes, citra commoda (emeritorum praemiorum) exauctoravit.* Tib. 30. *Neque tam parvum quidquam, neque tam magnum, publici privatique negotii, fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus ac monopoliis — etiam de legendo vel exauctorando milite etc.* ubi, quin etiam *dimittendi* vocabulo uti potuisset, non dubium est. Uti Suetonius in priore loco, sic Tac. orationis variandae causa utramque vocem adhibet; id tamen extra dubitationem positum est, alios inde a sexto decimo anno, alios supra vigesimum adeo stipendiorum annum retentos fuisse apud vexilla.

Alterum autem, vexillarios fuisse veteranos id partim falsum, partim verum est: verum, quod veterani sub vexillo fuerint; falsum, quod soli, quodque aliud quasi genus vexillariorum, atque alii milites effecerint. Etenim antequam illae seditiones moverentur, jam fuisse, qui sub vexillis haberentur, veteranos, iidem illi loci docent; tamen eo ipso tempore etiam alii legionariorum militum vexillarii fuerint necesse est; quod, ni esset, Clemens centurio, a

commilitonibus ad Drusum missus non fuisset dicturus in eum modum, quo eum loquentem facit Tacitus. Quum enim Drusus patris litteras recitavisset, *responsum est a concione, mandata Clementi Centurioni, quae perferret. Is orditus de missione a sedecim annis: de praemiis finitae militiae: ut denarius diurnum stipendium foret: ne veterani sub vexillis haberentur.* Reliqua promiscue pro omnibus postulari vides; in ultimis vv. diserte appellat *veteranos.* Qui si excipiuntur, id ipsum dicit, alios posse; modo ne veterani habeantur sub vexillis. Quod si uni veterani vexillarii fuissent, cur, quaeso, illud disertis verbis adjicere opus erat? Nonne Tacitus, ut solet, si nemo alius, nisi veterani vexillarii fuissent, vocabulo veteranorum suppresso, orationem, uti inceperat, continuaturus fuisset? Magis etiam, hoc ita esse probat locus Ann. III, 21. *tantumque severitate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias* (a quibus antea Romana cohors fugata erat) *praesidium, cui Thala nomen, aggressas, fuderint.* Cur, ni etiam aliorum erant vexilla, hoc tantum loco adjecisset *veteranorum* nomen? Eodem redit locus Ann. I, 39. *Duae ibi* (ad Aram Ubiorum) *legiones, prima et vicesima, veteranique, nuper missi sub vexillo, hiemabant.* Qui his praecedentia legit, easdem esse legiones sciet, quae paulo ante, praemiis flagitatis, turpi agmine fiscum Caesaris secum traxerunt. Jam quaero, quinam illi veterani sub vexillo missi alii fuerint, atque illi paulo ante ex quatuor legionibus exauctorati? Num isti veterani ad aliquam expeditionem missi sunt? Minime vero. Num sub propriis vexillis militant? Militant. Num, antequam exauctorabantur, sub vexillo fuerunt? Vix affirmes; dicuntur enim *nuper missi,* i. e. eo tempore, quo seditione sedata turbarum concitatores, ne in iisdem cum reliquis manerent castris, ad Aram Ubiorum ablegati sunt. Tamen hi ipsi loci, quod Lipsius quoque voluit, ab aliis VV. DD. acrius, quam debebat, refutatus, praecipue veteranos in vexillariis fuisse, demonstrant. Mirum enim esset, toties appellari veteranorum vexilla, raro aliorum; toties iis tribui, quae veteranorum sunt, nusquam aliis; toties componi in Tac. vexillarios atque electos, i. e. optimum quemque, nunquam alios milites. De hoc inprimis, ut quod in hac commentatione gravissimum est, infra pluribus loquemur; nunc hic consistamus, ut, quae modo innuimus, curiosius exponamus ac locis allatis stabiliamus.

Ac primum sciendum est, *veteranos* manum per se efficere neque in legionibus conjungi cum reliquis. H. II, 11. *Ipsum Othonem comitabantur lecta speculatorum corpora, cum ceteris Praetoriis cohortibus, v e t e r a n i e P r a e t o r i o, classicorum ingens numerus.* Isti veterani signum secuti sint, necesse est; quod igitur esse potuit nisi vexillum? Ib. 96. *exauctorati Praetoriani* ib. III, 21. *Praetorianum vexillum,* quod haud scio an constiterit iisdem illis, qui supra veteranos e Praetorio appellatos vidisti. Deinde, ut quibus in rebus maxime vexillariorum usus fuerit, paucis adstruamus, 1) pluribus in locis *praesidia agitare* dicuntur; id in eo loco fuit, quem supra laudavi; id reperimus in Ann. I, 38. *At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum.* Qui locus, utrum spectet ad veteranos an ad alios quoscunque milites, jure in medio relinquitur; potuisse esse illos vexillarios ex numero veteranorum patet; nam etiam ante illam a Germanico institutam exauctorationem fuisse veteranos vexillarios, evincitur ex iis, quae ipsi clamant: *apud vexilla retentos eosdem labores perferre.* Quod quum queruntur, ipsis quoque immunitatem reliquorum laborum promissam quidem, parum autem praestitam esse significant; monstrant id quoque, ejusmodi munia, ut praesidiorum agitandorum, ipsis quam maxime convenire; nil enim laborum exhauriendum iis erat, nisi ut hostem, si qui forte adventasset, reprimerent. Conferamus etiam Agric. 32. Galgacus in oratione sua adhortatur Britannos ut fortiter pugnam capessant; victoria enim reportata nil ultra ipsis timendum: *vacua castella, senum coloniae.* „Per contemtum sic appellat veteranos, qui fere in municipiis collocabantur" adscribit Ernestius explicandi causa. Omnino recte; tamen, quod mireris, in excursu suo his contraria docet: ad ejusmodi munia adhiberi solitos esse tirones! Trahat huc aliquis etiam Velleji locum II, 110. *Oppressi cives Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus ad internecionem, ea in regione, quae plurimo ab imperatore aberat, caesus, occupata armis Macedonia.* Utrum isti vexillarii praesidia in remotioribus illis regionibus agitarint, nec ne, diserte non dicitur; valde tamen credibile est; in pacata enim provincia, ad quam expeditionem bellicam missi esse poterant? Pro veteranis quodammodo etiam locus Sueton. Galba c. 20. facit: *vexillatio Germanicianorum in auxilium advolavit, ob recens meritum, quod se aegros et invalidos valde fovisset.* Vocabula haec commodius ad veteranos *senio confectos, truncatos cor-*

*pore vulneribus* (ipsorum vv. sunt apud Tacitum) referri, vix aliquis infitias eat; tamen non tantum tribuerim h. l., quantum alii. 2) Praesertim in gravibus casibus, ubi cito et efficaci auxilio opus est, acciuntur; ac locis, quae hanc rem illustrant, allatis, Ernestii sententiam de tironibus magis magisque labefactatam ne dicam plane infractam videbimus. H. III, 48. leguntur haec: *advertit ea res* (caesam cohortem et barbaros contemtim vagari) *Vespasianum, ut vexillarios e legionibus, ducemque Virdium Geminum, spectatae militiae, deligeret.* Ann. IV, 73. *Quod* (Frisios moliri res novas) *ubi L. Apronio, inferioris Germaniae propraetori, cognitum, vexilla legionum e superiore provincia peditumque et equitum delectos accivit.*

Haec loca probant 1) vexillariorum nomen abiisse tum temporis in nomen proprium neque quoscunque e legionibus delectos et aliquo missos intelligi posse; uno verbo, esse vexillarios certum militum genus; 2) eos acciri in gravibus casibus, ubi imperatori exercitato milite opus est; adjici iis non quoscunque auxiliarium, sed *delectos* s. *electa auxilia;* 3) praeponi iis non primum quemque, sed viros spectatae militiae. Quid? quod Agric. 18. ipsum Agricolam *cum vexillis legionum contractis et modica auxiliorum manu* Ordovices aggressum esse eosque fugasse legimus.

Jam ex te quaero, lector erudite, num ea, quae vides vexillariorum esse, magis tironum quam veteranorum fuisse, tibi persuaderi patiaris? Agricola cum legionum vexillis et paucis auxiliarium Ordovices devincit; id cum tironibus, quos Ernestius ipse militiae assuefaciendos pronuntiat, eum fecisse putaveris? Illic, in turbis maximis, ubi barbari caesa cohorte naves aggrediuntur; illic, ubi Frisii turbant, maximumque rebus Romanorum imminet periculum, tirones, qui ea componant, acciuntur? Num, id fuisse, animum inducas? Num ejusmodi negotia aliis in locis tironum fuisse meministi? H. II, 24. ubi aciei dispositio describitur, *tertiae decimae legionis vexillum, quatuor auxiliorum cohortes et quingenti equites in sinistro cornu* collocantur; *in dextro prima legio* incedit *cum duobus auxiliariis cohortibus et quingentis equitibus.* Illud igitur vexillum pro duabus cohortibus esse cernis; quodsi isti vexillarii non fuere validi ac strenui milites, uti veterani, vix satis aequalem dicas illam aciem atque firmatam.

At enimvero, qui cum Ernestio in excursu; qui cum Pichena, Lipsii de veteranis sententiam refutante, faciunt, exorientur atque

objicient, quem ille excitavit locum Tac. H. II, 66. *Angebat Vitellium victarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparsae per Italiam hostilia loquebantur: praecipua quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant; quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantum pulsis, vires legionis non adfuisse;* addent fortasse, quem ille oblitus est afferre ib. 18. *Certum erat Spurinnae (necdum venisse Caecinam) nec tris cohortes praetorias et mille vexillarios cum paucis equitibus veterano exercitui* (Caecinae e Germania advenientis) *objicere.*

Ad priorem locum quod attinet, supra Schelii vv. attuli; quibus ea non prorsus satisfaciunt, mecum inspiciant locum ipsum, ubi pugna Bedriacensis describitur, c. 41—43. Facie pugnae adumbrata sub finem descriptionis haec adjiciuntur: *parte alia propulsa quintanorum impetu tertiadecima legio: circumventi plurium accursu quartadecimani.* Haec vv., si quid video, hoc docent, illos multitudine victos esse. Nam tertiadecima legio, quae et ipsa ab Othonis partibus dimicat, *impetu* prosternitur, haec autem, (quae, quantum ex verbis Taciti colligere licet, tota est,) *multitudine.* Ergo vv. supra commemorata quartadecimani vel dedecus, illa pugna contractum, a se remoturi jactant; vel, quanquam non vere, tamen ex ipsorum sententia, totam legionem adfuisse negant. Quod enim Pichena vult, vexillarios, quos quartadecimani illa acie pulsos dicant, fuisse duo illa millia, quae supra c. 11. ex ipsorum legione *praemissa* esse scribuntur; ea non possunt esse ideo, quod illos ex quatuor legionibus, VII, XI, XIII, XIV, non ex una XIV. lectos esse; diserte auctor noster c. 11. his vv. dicit: *Laeta interim Othoni principia belli, motis ad imperium ejus e Dalmataia Pannoniaque exercitibus. Fuere quatuor legiones: e quibus bina millia praemissa; ipsae modicis intervallis sequebantur.* — Quoquo igitur intelligas modo: ea, si quid video, quae Ernestius ex hoc loco elicuit, vix alius quis extundat; multitudine enim nimia vel fortissimum, non tantum tironem vinci posse, saepeque victum esse, quis est, qui neget?

Eodem modo res se habet in altero loco: veteranus exercitus multis e legionibus, quae multos jam annos in Germania stipendia meruerunt, constat; eum exercitum habet Caecina; Spurinna autem, paucitate suorum considerata, pugnam, ut par erat, sibi vitandam censet.

Huc accedit illud quoque: si uni tirones vexillarii sunt, quid est quod diserte et prorsus contra Taciteam brevitatem Ann. II, 78. scriptum videamus: *trajectisque in continentem navibus vexillum tironum in Syriam euntium Piso intercipit?* Supra *vexillum veteranorum*, h. l. *tironum* neutris proprium fuisse id militum genus, abunde arguunt.

Hic etiam locus est, de iis, quae Pichena ad infringendam Lipsii sententiam eam, qua veterani defenduntur, attulerit. Etenim vidimus quidem, Lipsium non posse omni ex parte defendi: tamen neque Pichena iis argumentis utitur, quae rem dirimant, atque, in vexillariis non fuisse veteranos, evincant atque extra dubitationem ponant. Primum enim quod ponit: *a Tacito nunquam veteranos appellari vexillarios aut aliquid dici de iis, unde id suspiceris*, ea non sunt vera et partim refutata iis, quae supra disputavimus; partim demonstrant loca ipsaque Taciti verba, ut Ann. I, 17. ubi exauctorari videmus veteranos, retineri autem alio nomine; deinde ea iis tribuuntur, unde id suspiceris (v. p. 11). Tum Pich. *nimis magnus*, inquit, *vexillariorum numerus commemoratur, quam ut omnes veterani sint; quid enim? nonne* H. II, 83. *XIII. millia vexillariorum commemorantur? Si veterani omnes, quae vires illis resistere potuissent? Ac tot simul sub vexillo retenti dum agros et praemia exspectarent, quas turbas ac seditiones suscitavissent, ea efflagitando, corruptissima praesertim disciplina?* Quae, speciosissima ut sunt, fortasse lectori imponant, eique veritatem hujus argumenti persuadeant; attamen, ut Pichena, quum ita scriberet, totius loci meminerit, vehementer vereor. Evolve mecum seriem narrationis. In oratione, qua (c. 76.) Mucianus Vespasianum adhortatur, ut Vitellio pulso se imperatorem faciat, novem Vespasiano dicit esse legiones, *firmatum usu militem* et *belli domitorem externi*. Deinde, quum Vespasianus, illis adhortationibus permotus, imperium capessit, Beryti (c. 81.) consilium habetur. *Illuc Mucianus cum legatis tribunisque et splendidissimo quoque Centuriorum ac militum venit; ex Judaico exercitu lecta decora. — — Prima belli cura agere delectus: revocare veteranos.* Quippe (supra c. 80.) *et provinciales sueto militum contubernio gaudebant, plerique necessitudinibus et propinquitatibus mixti* etc. Quibus lectis consideratisque, maximam partem illorum vexillariorum veteranos esse potuisse, num tibi incredibile videtur? Undequaque, ex omnibus provinciis Asiaticis revocabantur veterani; praesidia urbium oppidorumque contrahebantur; sequebantur Mucianum *ingenti agmine;* quid in his mirum, quid

incredibile? Aliter enim res se habet, quum tantus numerus libenter ac sponte parens, rebus imperatoris studet eique favet (cf. Suet. Vesp. 15. *assensere cuncti nomenque ejus vexillis omnibus sine mora inscripserunt*); aliter, si tantus veteranorum numerus, voluntatibus eorum ac studiis dubiis, in unum contrahitur. Tamen neque Lipsius ipse, si adesset, certo scio, hos vexillarios ad unum omnes veteranos esse dixerit; satisque sibi cavit eo, quod alteram simul sententiam multis in locis unice valere non negarit. Legiones illae novem integrae ac plenae sunt, justoque militum numero constant; jam acciuntur veterani, praesidia oppidorum aliique milites, qui nulli legioni adscripti sunt; qui quum ad nullos pertineant, neque, uti legionem oportet, sub aquila, sed, ut singulas centurias, manipulos adeoque cohortes decet, sub vexillis congregantur, eaque sequuntur: ipsi omnes nomine vexillariorum comprehenduntur.

In tertio et quarto ejus argumentis non est, quod diu haereamus; supra iis defuncti sumus. Quintum autem *immunitatem vexillariis concedi, tamen praesidia agitare* nullum plane est; illa enim laborum immunitas eo ipso modo iis praebebatur.

Duo hactenus demonstravi: a) veteranos multis in locis, quibus vexillariorum mentio fiat, non solum intelligi posse, sed etiam intelligi debere, omninoque dubitari non posse, quin veterani, licet non omnes nec ubique, stipendiis exactis, seorsim sub vexillis remanserint: tamen, qui est Lipsii error, falsum esse, quum, quasi alii sint, distinguantur a reliquis vexillariis; communius enim nomen esse nec uni veteranorum ordini peculiare; imo quosque militum, tam veteranos, quam tirones (veteranorum et tironum vexillum in Tacito legi meminerimus) quum vexillum sequantur, vexillarios appellari. b) Falsam esse Ernestii sententium de tironibus, quippe quae commodis prorsus destituatur argumentis.

Hoc tamen loco attentus, si qui mihi obtingit, lector, quid narras? inquiet. *Vexillum militum* et *vexillarios* ubique confundis et, quasi eadem sint, promiscue nunc de vexillo, nunc de vexillariis loqueris. Si tibi credi vis, proba, rem ita se habere. Quae res, etsi magna eruditionis atque lectionis mole demonstrari possit, tamen, ne opella haec nimis accrescat, usus Latinorum ipsiusque Taciti admonuisse, satis habebo: Tac. H. I, 20. *Exautorati per eos dies e Prae-*

*torio Antonius Taurus et Antonius Naso; e vigiliis Julius Fronto. Praetorium* h. l. pro praetorianis; *vigiliae* pro vigilibus dictae; id quod, teste Ernestio, Perizonius in libro, quem de Praetorio scripsit, (mihi enim libri inspiendi copia non fuit) abunde demonstravit. Sic ib. III, 22. *vexilla trium Britannicarum legionum* leguntur; eademque *vexilla* II, 100. *vexillarii trium Britannicarum legionum* audiunt. Plura, qui cupiet, adeat Perizonium et Pichenae commentarium p. 16.

Atque sic ad alteram disputationis nostrae partem perventum est. In priori enim, quid vexillarii non essent, quaeque doctorum virorum de iis sententiae minus recte habere viderentur quum demonstrare anniteremur: superest, origine eorum, quantum fieri potest, indagata, quid nobis statuendum videatur, ut paucis dispiciamus. Quod enim Gronovius, Pichena et Brotierius contenderunt, *vexillarios esse singulas legionum partes ad certum usum decerptas*, id auctoritate Lipsii, haec quoque vera esse non negantis, non tantum non refellitur sed confirmatur potius et stabilitur.

Ac ne longus sim, iis quae nobis historia de signis Romanorum exercituum suppeditat, breviter commemoratis, rem ipsam conficiamus.

Totius legionis signum inde a Marii secundo consulatu, quum antea lupi, apri idque genus animalia praelata essent, teste Plinio, *aquila* facta est. Manipuli autem singuli habebant *signa*, paulatim transformata ex manipulo foeni, quod in conto sublatum singulis ordinibus, quibus inde nomen manipulorum inditum est, praeferri solebat. *Signa* ipsa accurate describit Lips. de Milit. Rom. IV, 5, p. 168. — *Vexilla*, vela minora, lintea, e conto suspensa, variique coloris primis temperibus equitibus tantum propria erant. Semper autem auxilia Romanorum a primis usque ad ultima tempora sub vexillis meruerunt, e. g. Liv. 25, 14. *cohortis Pelignae praefectus adreptum vexillum trans vallum hostium trajecit.* Tac. Agr. 36. *Agricola dimisso equo pedes ante vexilla constitit.* Tota autem haec acies constat auxiliaribus, Tungris, Batavis, Britannis. — Satis tamen antiquis temporibus, sive ab equitibus, sive, quod verum puto, ab auxiliaribus, usus vexillorum, ut minores numeri, quam qui signis, veluti centuriae, iis discernerentur, ad ipsos Romanos transiit. Quod quum factum esset, jam non anxie *signa* et *vexilla* discernuntur a scriptoribus, ita ut Livius promiscue dicat e. g. et *signa efferre* et

*vexilla efferre*, ut demonstrat X, 19. *Volumnius signa canere ac vexilla efferri e castris jussit;* ad quem locum Dukerus nubem exemplorum collegit, quibus, demonstraret, quae h. l. *vexilla*, ea in aliis dici *signa*. Propius tamen ad Taciti usum, quo interdum vexillum manum quadringentorum vel quingentorum complectitur, accedit locus Caesaris, B. G. VI, 36. *complures in castris ex legionibus aegri relicti, ex quibus, qui hoc spatio dierum convaluerant, circiter CCC. sub vexillo una mittuntur: magna praeterea multitudo calonum sequitur.* Parique modo Livio passim eo sensu supplementa ad exercitus sub vexillis missa dicuntur. Nomen vexillarii quum Livio dicitur, semper intelligit eum, qui vexilla gestat, quo sensu saepius *signifer* dicitur. De manu autem militum praesertim apud argentei aevi scriptores adhibetur nomen vexillariorum, ut apud Vellejum l. l. et Suet. Galb. 20. ubi *vexillationem Germanicianorum* commemorat; quo loco *vexillatio* i. q. conjunctio plurium vexillorum in unum corpus esse videtur. Longe autem frequentissima eorum mentio apud Tacitum; igitur non potest non, quin sub imperatoribus demum ea huic vocabulo vis, qua tum ubique adhibitum videmus, indita sit. Jam, quomodo id factum sit, probabilem rationem afferre conabor. Temporibus liberae reip. interdum fiebat, ut manus aliqua e. g. trecentorum, uti in Caesaris loco est (*vexillum quingentorum* apud Tacitum, supra habuimus), sub vexillo mitteretur. Signa enim, religionis causa e castris, nisi quum tota legio procederet, efferri non poterant; itaque, ut haberent milites, quo spectarent, vexilla manipulorum ad id sumta sunt. Jam illis temporibus admodum raro milites sub vexillis missi inveniuntur; cur, in aperto est: agebant tum temporis Romani maximam partem in gentibus hostilibus vel nondum ita pacatis, ut numerus quadringentorum vel quingentorum tuto seorsum versari posset.

Augustus autem *in re militari et commutavit multa et instituit* (Suet. Aug. c. 100.); plura etiam ejus successores. Mos veteranorum apud vexilla, dum praemia exspectarent, retinendorum paulatim firmatus est; provinciae, in quibus milites agebant, maximam partem pacatae; obedientesque passim turbulentae, nil tamen audentes. Poterant singuli numeri a corpore legionis disjuncti satis tuto versari; imo necessarium erat, ut hic illic praesidia collocarentur, ut, si qua gens timorem praebebat, ne quid novaret, statim adessent, qui ejusmodi conamina in gliscendo opprimerent. Jam qui in praesidiis

collocabantur, vexillarii, quippe qui sub vexillis agerent, appellabantur; primo autem tempore ii fuerint necesse est, qui proprie et soli sub vexillis erant, i. e. veterani, qui supra tempus dimissionis retinebantur; quod quum sensim in consuetudinem abiisset, ubi veterani deessent, alii quoque legionariorum militum ad id sumti vel potius electi eodemque nomine vexillariorum dicti sunt. Sic paulatim nomen illud magis magisque usurpari coeptum, Taciti temporibus tam vulgare redditum erat, ut pro nomine proprio esset, ac nemo amplius de origine cogitaret, omninoque quivis numeri, qui, quod persaepe fiebat, seorsum agerent, vexillarii dicerentur; omninoque in quavis cohorte (H. III, 6. *Antonio, vexillarios e cohortibus et partem equitum ad Italiam invadendam rapienti, comes fuit A. Varius*) in quavis legione (exempla passim allata jam animadverteris) ii milites, qui ad eum usum semel adhibiti, etiam tum, quum ad suam legionem rediissent, propriis sub vexillis manerent ac vexillarii, quasi adhuc abessent, appellarentur. Dicebam modo, deficientibus veteranis etiam alios legionariorum electos esse; quo his temporibus nil usitatius, uti monstrabunt haec loca: H. II, 14. *duodecim equitum turmae et lecti e cohortibus adversus hostem iere*, ib. III, 50. *sufficere cohortes alaeque et e legionibus lecti, profligato jam bello, videbantur*, ib. I, 31. *Illyrici exercitus electi Celsum ingestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutavere*, ib. 53. *vexilla inferioris Germaniae* c. 61. *inferioris exercitus electi.* Adeoque conjungitur utrumque Ann. 15, 26. *Vexilla delectorum ex Illyrico et Aegypto.* H. 4, 35. *Vocula exercitui suo addit mille delectos e quinta et quinta decima legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem et Ducibus infensum*, Ann. 15, 10. *expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus et alarios DCCC., parem numerum ex cohortibus jussit* (Corbulo).

Haec loca vel maxime dubitantem convincant, electos ac deinde aliquo missos sub vexillis s. vexillarios eosdem plane esse; tamen, quod notatu dignum, potissimum vexilla in his locis auctor dicit, non vexillarios; sed etiam sic hos milites appellatos videas II, H. 100. *Caecina partem equitum praemisit mox vexilla IV, X et XVI. legionum; dein V et XXII. secutae: postremo agmine XXI. Rapax et I. Italica incessere, cum vexillariis* (sive, quod idem est, *vexillis* cf. III, 22. *cum vexillis IX, II et XX. Britannicarum legionum*) *trium Britannicarum legionum et electis auxiliis.* Quum, ut supra vidimus, veterani a corpore

legionis sejuncti agitent, ipsos quoque praecipue missos et amandatos esse, si qui mittendi essent, credibile est; tamen, quum fortasse non sufficerent, alii, iique optimi, electi illisque adjecti; denique soli etiam electi et a corpore legionis aliquo missi, eodem nomine dicti sunt. Ex veteranis igitur appellationem vexillariorum profectam esse, nullus dubito; tamen, quum ab initio hi soli sic appellati essent, paulatim ad alios quoque nomen eorum tranferri coeptum est. Quam facili, si rem ita fuisse fingis, negotio potuerint misceri diversa illa, quae proprie fuerunt, vexillariorum genera, in promtu est; ac si multis in locis negari non posse vidimus, vexillarios vel omnino vel verisimiliter veteranos esse; tamen, id non in omnibus esse, non modo non dubito, sed affirmo atque ajo. Partim igitur verum viderunt ii viri, qui vexillum manum a legione sua discerptam dictitaverunt; modo ne, vexillarios etiam veteranos esse posse, praefracte negassent. Melius sine dubio, si cum Lipsio, utrumque ponente, fecissent. Illud autem, quod modo de electis adjeci, omnes neglexerunt; tamen id ipsum, si quid video, rem facillime explicat. Ex electis novae cohortes fiebant; iis vexillum datum, ipsi dicti vexillarii. — Quod igitur Ern. dixit, vexillarios esse peculiare genus militum (peculiarem militiae gradum vix dixerim), id sic limitari debet, ut proprie quidem illud genus militum veterani (minime vero tirones) fuerint; procedente autem tempore quum in morem abiisset, ut milites sub vexillis haberentur, ad alios quoscunque, qui eligerentur et seorsum sub vexillis essent, translatum sit.

Nunc eram collaturus locos e graecis scriptoribus et adjecturus eos e scriptoribus serioribus, Vegetio, Hygino, aliisque huc spectantibus; quos, partim corruptissimos, partim accuratam explicationem indigentes, quominus adjiciam et sic huic rei haud leve adjungam decus, impedior, quibus in hac dissertatiuncula circumscribor, finibus; eamque ob causam ista omnia, simul cum Taciti quibusdam locis corruptis, de quibus agere in mente erat, ut qui ad hanc materiam amplificandam facere viderentur, alii tempori reservo. Haec pauca autem, quae, sin minus omnia nova, certe accuratiora, quam antea factum erat, attuli: ut VV. DD. ab eo, qui primus in hanc arenam descendit, benigne accipere voluerint, oro rogoque.

---

Restat ut, quas hoc anno commutationes lyceum nostrum expertum sit, paucis adjiciamus. Atque, qui quinque annos et sex menses scholae nostrae regendae praefuerat, M. *Frider. Ghilf. Klopfer*, Cellam ad munus Directoris gymnasii ibi florentis suscipiendum vocatus, patriam reliquit. Qui vir, quantum ad gymnasii Zwiccaviensis florem contulerit; quam multa, ante eum vel neglecta vel plane omissa, melius instituerit; quantum diligentiae in disciplina severius moderanda adhibuerit; quid multa? quantum de totius lycei ratione deque ejus discipulis meruerit: ego, cui voluntate magistratus sapientissimi locus Rectoris simul cum cura bibliothecae nostrae praestantissimae obtigit, magis commemorare, quam justis talique viro dignis laudibus praedicare possum. Discipuli eum amore, bonis votis laudibusque prosecuti sunt, atque, qui ejus institutione fruebantur, semper memoriam praeceptoris carissimi pio animo colent.

Jam tres menses ante Klopferi discessum, mense Januar. superioris anni, qui munere Conrectoris summa cum laude functus erat, M. *Frid. Richter*, scholis habendis valedicens, totum se ad studium theologiae contulit atque nunc ad aedam St. Mariae a ministeriis sacris tertius factus est. In ejus locum successit *Henricus Lindemann*, Mauersberga oriundus, qui strenue et acriter munere delato fungitur.

Quae ad discipulos spectant, haec sunt. Tres, proh dolor! morte praematura parentibus ac nobis erepti sunt: ex prima classe *Eduardus Gast*, ipsos 17 annos natus. Qui adolescentulus prorsus egregius, (de mortuis enim libere loqui licet ac sine adulationis suspicione) ut urbanissimus atque modestissimus, ita diligentissimus inprimisque assiduus, mirum in modum et litterarum amorem et morum integritatem candoremque omnibus, non solum praeceptoribus et discipulis, sed etiam civibus omnium ordinum probaverat. Perfectum erat boni discipuli exemplum, et, quem omnes litteris operam daturi aemulatione decorarent, dignissimus. Ante ipsum sepulchrum coram infinita multitudine nomine condiscipulorum *Köhlerus* eum carmine vernaculo prosecutus est; memoria ejus manebit apud optimum quemque mansuraque est. Placide quiescas et terra tibi sit levis!

Tertiae classi morte ereptus est *Carolus Leopoldus Schurig*, Zwiccaviensis; quartae autem *Car. Aug. Everardt*, item Zwiccav. uterque bonae spei puer et longiore vita dignissimus.

Probata et linguarum et rerum antiquarum notitia ex hujus gymnasii disciplina in Academiam bona cum venia dimissi sunt hi, quos faustis prosecuti sumus auguriis, adolescentes:

*Franz. Henr. Krenkel*, Beiersdorf., *Car. Aug. Wildenhahn*, Zwiccav., *Albertus Köhler*, Wildenfels., *Robertus Zäckler*, Schneeberg., operam suam ad studium theologiae collaturi; jurisprudentiae nomina daturi sunt *Car. Aug. Hochwuth*, Zwiccav., *Godofr. Fickenwirth*, Waldkirch., *Gustav Flechsig*, Zwiccav., *Joh. Gustav. Adolph. Seydel*, Reinsdorf.

Hi omnes cum laude, ut dixi, impetrataque venia in academiam dimissi sunt. Sine laude autem et contra morem non abierunt, sed deseruerunt lyceum *Edward Tauerschmidt*, Zwiccav. et *Gustav. Eduard. Sachse*, Ortmansdorf., qui, nullo maturitatis testimonio, quod iis dari non poterat, accepto, academias, ille Jenensem, hic Lipsiensem, petierunt.

---

His absolutis, ut Vos, *Inspectores scholae, Consules Amplissimi, Senatores jureconsultissimi, Patroni Lycei et Fautores Maxime Spectabiles* examini publico interesse velitis, ea, qua par est observantia, rogare volui.

---